

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA): Handlingar rörande Gnarps kyrka.
Landsarkivet i Härnösand: Gnarps kyrkoarkiv: Kyrkoräkenskaper (serie LI)

Muntliga sagesmän: Hans-Olof Frisk, Gnarp, f. d. kyrkvaktmästare Ingvar Bydén, Gnarp, kyrkvaktmästare Ove Falk, Gnarp.

Bringéus, Nils-Arvid (edit.): *Sockenbeskrivningar från Hälsingland 1790-1791. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi XXXVIII*. Uppsala 1961.

Broman, Olof Johannis: *Glysisvallur och öfriga skrifter om Helsingland*. II. Edit: Gästrike-Hälsinge nation, Uppsala 1912-1948.

Humble, Olof Abraham: *Blad ur Gnarps sockens historia*. Hudiksvall 1922.

Kilström, Bengt Ingmar: *Gnarps kyrka. Hälsinglands kyrkor XXII*. [Uppsala] 1975.

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1200-talet	Förmodligen uppfördes den första stenkyrkan under detta århundrade.	Kilström 1975 sid. 3
1300-1400-tal	Troligtvis revs ett lägre romansk kor och ersattes av ett större kor lika högt och brett som långhuset. Vapenhus och sakristia i sten uppfördes. Valv slogs i hela kyrkan och i sakristia och vapenhus, med hörn- och väggpilastrar ned till golvet. På valven och sannolikt även väggarna utfördes väggmålningar.	Kilström 1975 sid. 3-6
1646	Delar av kyrkan dekorerades med målningar av Henrik Målare	Humble 1922 sid. 9 Kilström 1975 sid. 5
1696	En teckning av kyrkan görs. Denna visar en avlång kyrkobyggnad med tre högt sittande fönster på sydsidan och ett likadant på östra gaveln. På södra sidan finns även ett vapenhus och en korportal. På taket återfinns fem järnspiror och en liten klockstapel. Teckningen visar även kyrkogården med två stigportar samt socknens hemmans gravplatser (familjegravar) återgivna med bomärken och namn.	Bilden återgiven i Kilström 1975 sid. 2.
1699	Kyrkan vitkalkades inuti. Troligtvis täcktes målningarna vid detta tillfälle.	Kilström 1975 sid. 6
1705	Ny predikstol. (Togs ur bruk 1802, förvaras nu i förrådsbyggnaden invid prästgården).	Inskrift på predikstolen
1708	Fönstren vidgades. Intill dess verkar de ha varit små och högt sittande, såsom det vanligtvis var under medeltiden.	Kilström 1975 sid. 6
1720-talet	En teckning av kyrkan görs av prosten Olof Broman. Jämfört med 1696 års teckning är fönstren större, särskilt östfönstret, medan takets spiror och	Broman sid. 316

	klockstapel finns kvar.	
1756	Ny altarpopsats skaffades. Den är skulpterad av Johan Conrad Eckstein och målad av L Gottman, båda i Stockholm. Den utgjorde fram till nya kyrkans byggnation 1785-87 omramning kring korfönstret. Den är utförd i senbarockstil.	Gnarp LI:3 sid. 83.
1761	Sakristian revs och en ny uppfördes av trä på samma plats.	Kilström 1975 sid. 7
1766	Sakristian målades i grisaille av Paul Hallberg med motiv från Jesu jordiska liv.	Kilström 1975 sid. 12.
1770	Ny grund lades till den nya kyrkobyggnaden. Medeltidskyrkans norra och östra väggar fick ingå i den nya. Arbetet avstannade strax därefter.	Kilström 1975 sid. 7-8, ATA
1777	Ny klockstapel uppfördes. Den utformades med en åttakantig klockstapelfot nedtill och en övre del av okänt utseende, med plats för klockorna.	Bringéus 1961 sid. 248
1782	Den utlagda grunden utvidgades	Bringéus 1961 sid. 248, Kilström 1975 sid. 8
1785-87	Gnarps kyrka uppfördes. Från den medeltida kyrkan behölls norra och östra väggarna samt sakristian från 1761. Kyrkan uppfördes som en salkyrka med torn i väster. Sakristians fasad reveterades. Kyrkorummet har två fönster på var sida om sydportalen, norrsidan har fyra fönster samt ingången till sakristian längst i öster. I väster finns ett vapenhus, kyrkorummets huvudentré. Kyrkan invigdes 18 februari 1787.	Kilström 1975 sid. 7-10 Humble 1922 sid. 74
1787	Ny bogårdsmur med två stigportar uppfördes. Det är högst troligt att östra delen av den äldre muren återanvändes, möjligen även den södra.	Humble 1922 sid. 128
1788	Läktare uppfördes.	ATA
1802	Ny predikstol utförd av Jonas Edler efter ritning av B Westman. Samtidigt förändrades altarpopsatsen, genom att ett kors med lans, törnekrona och svepning tillfogades.	ATA, Kilström 1975 sid. 13-14.
1803	Klockstapelns överdel nedtogs medan boden nedtill bibehölls.	ATA
1826	Järnbeslagna luckor insattes i sakristians fönster	ATA
1827	Omputsning av exteriör	Humble 1922 sid. 114
1845	Den övre läktaren revs (spår i taklisten visar hur långt fram den gick). Ett orgelverk anskaffades	Kilström 1975
1852	Omputsning av kyrkan (omfattning okänd). Lagning av fönster.	Gnarp LI:11, inskrift i tornet.
1892-93	Stora delar av interiören målades i tidstypisk brun färg. Vid samma tid utbyttes fönstren. Förändring av torntakets form närmast takfoten (återställdes 1929-1930).	Inskrift i tornet, Sundsvalls

	Sannolikt installerades de två stora järnkaminerna vid detta tillfälle (togs bort 1929).	tidning 18/3 1944
1902-03	Västra stigporten och bogårdsmuren revs. Kyrkogården utvidgades åt väster. Sannolikt flyttades klockstapeln från ursprunglig placering	Kilström 1975 sid. 18
Början av 1900-talet	En ny kyrkogård ca 300 meter väster om kyrkan anlades.	Ingvar Bydén
1924	Ny orgel (27 stämmor, två manualer, pedal) med bibehållande av 1845 års fasad.	Kilström 1975
1929- 1930	Omfattande yttre och inre renovering av kyrkan efter ritningar av arkitekten Carl Bååth. Interiört ersattes färgsättningen i brunt mot ljusare, mer ursprunglig färgsättning. Bänkinredningen gjordes rymligare med bevarande av äldre bänkdörrar medan bänkgavlarna och själva bänkarna gjordes nya (oklart om även delar av bänkarna återanvändes). De två järnkaminer som fanns mot södra och norra långväggarna ungefär mitt i långhuset avlägsnades. Källarvåning anordnades under sakristian. Äldre grunder påträffades som undersöktes. I källaren anordnades värmeanläggning och pannrum. Ledningar för värmen drogs ut till fönstren, där fönsterbänkarna höggs ur för detta ändamål. Paul Hallbergs målningar på sakristians väggar och i taket konserverades. Långhusets tegeltak utbytt mot spåntak. Ändring av formen på torntaket närmast takfoten (återgång till äldre utseende). Återinvigning 23/10 1930.	ATA Sundsvalls tidning 18/3 1944. Kilström 1975 sid. 10.
1940	Bisättningshus ritat av Frey Berglund uppfördes strax nordväst om tornet.	Kilström 1975 sid. 19
1942	Kyrkan omputsades utvändigt.	Sundsvalls tidning 18/3 1944.
1966	Västra delen av kyrkogården utvidgades åt norr.	ATA
1971	Utvändig renovering. Omputsning av kyrkan och nytt koppertak på tornhuv och långshustak (förmodligen även sakristietak). Omförgyllning av torntupp och detaljer på urtavlor.	ATA, Sundsvalls tidning 9/8 1972
1972	Invändig renovering av kyrkan (arkitekt: Sören Thurell och Marianne Dahlbäck). Nytt golv lades kor, i långhuset bibehölls äldre golv. Ursprunglig färgsättning framtoogs på altaruppsats, nummertavlor, bänkinredning med framtagande av äldre nummer på bänkdörrarna som nymålades. Orgelfasaden flyttades bakåt på läktaren, nytt orgelverk (26 stämmor, 2 manualer och pedal, levererat av Gustaf Hagström, Härnösand) med bibehållande av 1845 års fasad. Inrättande av toaletter och kapprum i vapenhuset. Inrättande av skrudkammare, dusch och toalett i f.d. värmekammaren under sakristian. Kyrkan återinvigdes 14/1 1973.	ATA, Sundsvalls tidning 15/1 1973. Kilström 1975 sid. 17.
1974	Kororgel tillkommer (4 stämmor, en manual, levererad av Gustaf Hagström, Härnösand). (RAÄ krävde att orgeln snarast skulle målas för att smälta in i kyrkorummet vilket aldrig skedde.)	Kilström 1975 sid. 18.
1975-80	Nytt staket runt västra kyrkogården	Ingvar Bydén

1976	Klockstapelfoten flyttas från en plats 300 meter väster om kyrkan till nuvarande placering mellan Gravkapellet och Kyrkstallarna. Flyttning medgavs med hänvisning till att klockstapeln flyttats tidigare. Den uppfördes i en sluttning med förråd i souterrängvåning med murade väggar.	ATA
1982	Omputsning av kyrkans torn (utan tillstånd från RAÄ.) Metod och material: KC-bruk lagt på nät på fasaden.	ATA
1993	Renovering av kyrkans samtliga fönster. En ruta på varje fönster gjordes öppningsbar med tillfogning av hörnjärn av 1700-talstyp.	ATA
1993	Borttagande av kyrkbänkar. År 1993 ansöks om att få ta bort två bänkrader längst bak i kyrkan. RAÄ gav tillstånd om skärmen med dörrar mot mittgången bibehålls. (Borttagna bänkar och dörrar förvaras i förrådsbyggnaden invid prästgården).	ATA
1995	Utvidgning av kyrkogård, norr om den kyrkogård som invigdes 1966	Ove Falk
2005	Kyrkans exteriör omputsades. Ommålning av ytterport till vapenhuset. Ny trapp av sten till kyrkans huvudingång med handikappramp som svänger runt tornhörnet åt sydöst.	Eget minne.